

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO. 22 (3574) ●

● ЧАЦВЕР, 14 ЧЭРВЕНЯ, 2018

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Маэстра з Юрацішак
Творчасцю беларускага кампазітара XIX стагоддзя Гедыміна Радкевіча зацікавіліся сучасныя музыказнаўцы **Стар 2**

Шахматныя традыцыі вяртаюцца
Стар 4

Адкрыты ўрок ад “Вясёлкі”
Стар 4

УРАЖАННІ

Яскравыя пялёсткі свята

У горадзе над Нёманам прайшоў XII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур

Кацярына Чароўская

Вось і прайшлі тры самыя яркія дні гродзенскага лета. Пра тое, што XII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур стаў адным з найбольш прыцягальных падзей у абласным цэнтры за апошнія гады, кажуць нават лічбы. Святочныя мерапрыемствы наведалі каля трохсот тысяч чалавек. Колькасць замежных турыстаў, якія прыехалі ў гэтыя дні на Гродзеншчыну, таксама была рэкорднай: каля трох тысяч чалавек. Дарэчы, вялікую цікавасць праявілі палякі — гасцей з гэтай краіны было амаль паўтары тысячы. Крыху менш — тысяча дзвесце чалавек — прыехалі на свята з Літвы. Сто гасцей прыбылі з Латвіі. Чацвёртае ж месца па наведванні свята заняла дзяржава... Ліхтэнштэйн, адкуль прыехала сорок турыстаў. Думаецца,

Добры настрой і прыгожыя строі — адметныя фарбы гродзенскага фэсту

усе яны цяпер дзеляцца з блізкімі ды сябрамі маляўнічымі фотаздымкамі ды захапляльнымі ўспамінамі.

Фестываль праходзіць раз у два гады ўжо на працягу 24 гадоў. Заўсёднікі, якія не першы раз навед-

ваюць фэст, дакладна ведаюць: самае цікавае пачынаецца на другі дзень свята. Калі задацца мэтай, за некалькі гадзін можна пабыць у дзясятках краін. Не літаральна, вядома... Аднак уражанні атрымаць не менш моцныя,

чым ад турыстычных паездак. З самай раніцы ў цэнтры горада пачынаюць працаваць нацыянальныя падворкі, удзельнікі якіх усімі сіламі імкнучца стварыць ілюзію прысутнасці ў сваёй роднай краіне. → **Стар 2**

ВЕСТКІ

Янка Купала — герой мюзікла

Аліна Немагай

У Беларускам дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры рэпэціруюць спектакль, прысвечаны Песняру

Спектакль “Жыццё і смерць Янкі Купалы” — гэта музычная драма-версія Анатоля Дзялендзіка і Алега Хадоскі, створаная па матывах кнігі Паўліны Мядзёлкі “Сцежкамі жыцця”. Лібрэта напісаў паэт Анатоль Зэкаў.

Майстры музычнага тэатра Беларусі ўпершыню звярнуліся да тэмы жыцця і смерці Янкі Купалы, у біяграфіі якога мноства загадак. Была праведзена сур’ёзная падрыхтоўчая работа: размовы з супрацоўнікамі Літаратурнага музея Янкі Купалы, праца з дакументамі.

У складзе паста новачнай групы — галоўны рэжысёр тэатра Міхаіл Кавальчык, галоўны дырыжор Юрый Галяс, мастак Ілья Падкапаеў, балетмайстар Наталля Фурман. У спектаклі задзейнічаны заслужаныя артысты Беларусі Васіль Сердзюкоў, лаўрэаты міжнародных конкурсаў Сяргей Суцько, Віктар Цыркуновіч, Вольга Жалезкая, Кацярына Дзегцярова, іншыя.

Прэм’ерныя паказы спектакля “Жыццё і смерць Янкі Купалы” адбудуцца 28 і 29 чэрвеня. Імі тэатр зачыне сезон.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Горад і крэпасць — над Бугам

Гісторыя Брэста пачалася задоўга да таго, як з’явілася вядомая цяпер многім Брэсцкая крэпасць

Для пачатку прывяду некалькі дат. У 2019 годзе беларускі горад Брэст рыхтуецца адзначаць 1000-гадовы юбілей — значыць, адлік часу там вядзецца з 1019-га. Увайшоў горад у склад Расійскай імперыі толькі ў 1795-м: амаль 800 гадоў гісторыі меў на той час. Праект крэпасці ў Брэсце-Літоўскім, складзены расійскімі інжынерамі-генераламі, зацвердзіў імператар Мікалай I у 1830-м. А заклалі славетную Брэсцкую крэпасць, як сведчаць гісторыкі, 1 ліпеня 1836 года.

Беларусам за межамі Бацькаўшчыны часта даводзіцца гаварыць з тымі, хто хоча больш даведацца пра Беларусь, яе гісторыю, прычым і старажытную. Бывае, згадваюць у Клайпедзе пра Брэст і знакамітую крэпасць. Я чытала тэкст Анжэлы Фаміной

пра горад і Брэсцкую крэпасць, падрыхтаваны паводле матэрыялаў з інтэрнэту: пад назвай “Брэстская крэпасць-герой — візитная картка Брэста” змешчаны на сайце беларускай суполкі “Мара” <http://maraby.lv/Novosti/?news&125&281>, на іншых інтэрнэт-рэсурсах. Хто жадае — можа пачытаць. А мне хацелася паглядзець глыбей. І аказалася: гісторыя Брэста пачалася амаль за 800 гадоў да таго, як з’явілася Брэсцкая крэпасць. Не ўсе, мяркую, чулі пра археалагічны музей “Бярэсце”, філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея: <http://berestje.brest.museum.by/be>. Яшчэ ў савецкі час, у 1969-81 і 1988 гадах на месцы даўняга горада супрацоўнікі аддзела археалогіі Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР праводзілі раскопкі пад кіраўніцтвам доктара навук Пятра Лысенкі. На сайце чытаем: “Былі выяўлены дзясяткі драўляных пабудов XI—XIII стагоддзяў, вулічныя маставыя, агароджы, шматлікія прад-

меты матэрыяльнай культуры таго часу. Агульная плошча раскопак дасягнула 1800 квадратных метраў. Высокая канцэнтрацыя на параўнальна невялікай тэрыторыі добра захаваных пабудов дазволіла стварыць унікальны музей”.

Цяпер у Брэсце, непадалёк ад мемарыяла “Брэсцкая крэпасць-герой”, узведзены павільён з бетону, шкла і алюмінія памерам 40х60 метраў. У ім і можна пабачыць рэшткі старажытнага горада: гэта не рэканструкцыя, а сам раскоп. На 4-метровай глыбіні археолагі расчысцілі частку рамесніцкага квартала: 28 жылых і гаспадарчых пабудов XIII стагоддзя, 2 вулічныя маставыя, частакол, рэшткі глінабітных печак... На сайце паведамляецца, што “культурны пласт таўшчыней да 7 метраў і высокая вільготнасць дазволілі захаваць многія з пабудов на 5-9 вянцоў, некаторыя нават на 12 вянцоў, што з’яўляецца вялікай рэдкасцю”. Мяр-

Вуліца ліхтароў у Брэсце

кую, далёка не кожны горад свету можа пахваліцца такім музеем!

Яшчэ згадаем пра знакавую для старажытнай гісторыі Беларусі Грунвальдскую бітву (1410 год), якая адбылася “недалёка ад вёсак Грунвальд, Таненберг і Ладвігова (Усходняя Прусія, сучасная Польшча)”. Бітва была паміж злучанымі войскамі Польшкага Каралеўства ды Вялікага Княства

Літоўскага (пад кіраўніцтвам вялікіх князёў Ягайлы і Вітаўта) і войскамі Дзяржавы Тэўтонскага ордэна. У дакументах ёсць згадка пра Берасцейскую харугву ў складзе войска ВКЛ. Кажуць, якраз у Бярэсці напярэдадні бітвы прайшла таемная сустрэча Ягайлы з Вітаўтам, на якой князі выпрацавалі яе план.

→ **Стар 3**

УРАЖАННІ

Яскравыя
пялёсткі
свята**(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)**

Пад нумарам адзін у мяне — родны беларускі падворак. Тут я паспрабавала атрымаць майстар-клас па пляценні нацыянальных паясоў.

Гукі ўсходняга танца даносіліся з дагестанскага падворка. Тут выступаў харэаграфічны ансамбль “Рытмы Каўказа”. Яго мастацкі кіраўнік Вюсал Караеў распавёў, што калектыў існуе ўжо шэсць гадоў, прычым з’явіўся ён якраз пасля ўдзелу ў гродзенскім фестывалі нацыянальных культур: “Да гэтага існавала толькі школа лезгінкі. Мы прынялі ўдзел у адборачных канцэртах і выступілі на фестывалі ў 2012 годзе. Пасля сталі выступаць, так сфарміраваўся ансамбль. Нядаўна мы прыехалі з гастролёў па Польшчы: нас там вельмі цёпла сустракалі. Не дзіўна. Лезгінка — танец жорсткі, тэмпераментны. Менавіта ў ім мы, мужчыны, можам раскрыць свой характар”.

Наступны прыпынак — у грэкаў. Тут мяне чакала кулінарная старонка падарожжа. На стале: далмадэс — галубцы ў вінаградным лісці, фаршыраваны салодкі перац, рулецкі з баклажан з вострым сырам і сакавітыя алівы. Далмадэс здзівілі: ніколі б не падумала, што вінаградны ліст можна ўтушыць да такой паветранай мяккасці.

Усяго ў святочны дзень сваімі культурнымі, кулінарнымі традыцыямі з гасцямі дзяліліся прадстаўнікі 36 нацыянальнасцяў. Гран-пры фестыва-

валю — крышталёвую кветку-вясёлку — журы прысудзіла казахскаму падворку. Тут была адноўлена стаянка качавага народа з шатром, у якім гасцей чакаў багата накрыты стол, і традыцыйнымі разборнымі арэямі алтыбакан. Менавіта прадстаўнікі казахскай дыяспары, на думку журы, здолелі расказаць пра сваю нацыянальную культуру найбольш цэласна і гарманічна. Не забыліся пры гэтым пра асаблівасці побыту, традыцыі, кухню, рамёствы, гульні ды забавы. На пытанне ж, чым пакарылі глядачоў, прадстаўніца дыяспары Алія Гуцава адказала, што проста яны імкнуліся паказаць усё, чым багатая іх нацыя. “Мы рабілі ўсё ад душы, прадставілі звычкі, культуру, традыцыі. У нас была вялікая група падтрымкі — гродзенцы, якія прыходзілі да нас на падворак. На фестывалі мы не ўпершыню, кожны раз арганізатары здзіўляюць нас нечым новым. Але галоўнае — мы адчуваем сябе ў Гродне, як дома”.

Дарэчы, над стварэннем галоўнага прыза фестываля працавалі шклавары з Бярозаўкі. Яны ўжо 20 гадоў “вараць” фестывальныя сімвалы. Раней прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў увозілі на памяць пра фэст шклянныя знакі ў выглядзе бусла, вытанчаныя вазы і стылізаваныя талеркі.

А вось трэці дзень фестываля ўпершыню прайшоў у загарадным фармаце — на Аўгустоўскім канале.

ВАСІЛЬ ШПАПІК

Удзельнікі гродзенскага фэсту здзіўлялі талентамі

Пакуль на сцэне пад адкрытым небам ішоў канцэрт, на берэзе гасцей зноў чакалі нацыянальныя падворкі, злучачы ўсіх ахвотных у карагоды, “ручайкі” і рухомыя гульні. Разыначкай беларускага падворка было... ручное мыццё і прасаванне льяных ручнікоў пры дапамозе рабрыстай дошкі ды драўлянага валака.

Для тых, каму бліжэй дух

спаборніцтваў, падрыхтавалі эксклюзіўныя забавы: курыныя бягі, конкурс хуткаснага паглынання сасісак і многае іншае. Завяршыліся святочныя мерапрыемствы вячэрняй дыскатэкай на свежым паветры.

З пачуццём лёгкага суму давалося развітвацца з сёлетнім фестывалем, каб з нецярпеннем чакаць наступнага, які пройдзе ў 2020 годзе.

ВЕСТКІ

З пастаўскім
каларытам

Карына Аляксандрава

**Памятны знак паэту
Уладзіміру Дубоўку адкрылі
ў час фестывалю “Звіняць
цымбалы і гармонік”**

Міжнародны фестываль на-роднай музыкі “Звіняць цымбалы і гармонік”, які праходзіў у Паставах, стаў сёлета найбольш насычаным і шматгранным за ўсе гады. У ім удзельнічалі фальклорныя інструментальныя калектывы, асобныя выканаўцы з усіх абласцей Беларусі. Прыехалі таксама госці з Латвіі, Літвы, Расіі, Эстоніі, а таксама з Індыі. Апошнія зачаравалі глядачоў яскравымі нацыянальнымі касцюмамі. Дырэктар мультыкультурнага цэнтра Shrustii з Дэлі Венкатэсвар Рао Карумуры казаў, што гурт часта выступае на сцэнах Францыі, Германіі, Мексікі, але ў Беларусі яны пабывалі ўпершыню і вельмі ўражаны нумарамі іншых удзельнікаў.

Лейтматывам фестывальных дзеяў праходзіла сёлета тэма малой радзімы. Быў адкрыты памятны знак ураджэнцу Пастаўшчыны паэту Уладзіміру Дубоўку ў яго роднай вёсцы Агароднікі. Прайшла прэзентацыя трох выданняў: зборніка песень пастаўскіх кампазітараў і паэтаў, даведніка “Гонар нашага краю” пра вучоных-землякоў, зборніка матэрыялаў пра Пастаўшчыну на гісторыка-культурнай карце Беларусі.

Старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі, адзін з ініцыятараў стварэння фэсту і яго зямляк, казаў: “За ўсю гісторыю форуму ў ім выступалі прадстаўнікі больш як 20 краін. А з 1992 года ён мае статус міжнароднага”.

АСОБА

Маэстра з Юрацішак

Кацярына Мядзведская

**Творчасцю беларускага
кампазітара XIX стагоддзя
Гедыміна Радкевіча
зацікавіліся сучасныя
музыказнаўцы**

У Мінскім дзяржаўным музычным каледжы імя М. І. Глінкі прайшоў канцэрт-прэзентацыя музычных твораў кампазітара XIX стагоддзя Гедыміна Радкевіча. На жаль, звестак пра аўтара той прыгожай музыкі, якую прадставіў слухачам вядомы піяніст з Варшавы, ураджэнец Гродна Уладзімір Лябецкі, вельмі мала. Вядома, што нарадзіўся ён у 1834 годзе ў вёсцы Васілішкі, сёння гэта аграгарадок у Шчучынскім раёне Гродзеншчыны (вёска ж згадваецца з пачатку XV ст. як мястэчка гістарычнай Лідчыны). З жонкай Тэрэзай, якая паходзіла са знакамітага роду Козел-Паклеўскіх, валодалі яны маёмасцю у мястэчку Юрацішкі Ашмянскага павета Віленскай губерні (цяпер — гарадскі пасёлак у Іўеўскім раёне Гродзеншчыны) і шэрагам іншых вёсак, было ў сям’і таксама два дамы ў Вільні. Аднак, нягледзячы на ​​неабходнасць даглядаць такую ​​вялікую гаспадарку, Гедымін Радкевіч знаходзіў час займацца творчасцю.

Адкрыццё асобы кампазітара адбылося выпадкова. Летась па рэкамендацыі прафесара

Варшаўскай акадэміі музыкі Яраслава Джавецкага нашчадкі Гедыміна Радкевіча, якія жывуць сёння ў Польшчы, перадалі ў Пасольства Беларусі ў Варшаве копіі нот сачыненняў свайго прапрадзядулі. Тагачасны саветнік па культуры пасольства Міхаіл Рыбакоў для далейшай работы з нотамі звязваўся з музыкантамі, кандыдатам мастацтвазнаўства, дактарантам Хрысціянскай багаслоўскай акадэміі ў Варшаве Уладзімірам Лябецкім. Той, пазнаёміўшыся з музыкай, ацаніў яе дастаткова высока. “Творчасць Радкевіча заслугоўвае глыбокага вывучэння, — упэўнены музыкант. — Адсутнасць біяграфічных звестак пра кампазітара кампенсуе ў нейкай ступені наяўнасць вялікай колькасці сачыненняў, якія напісаны выключна для фартэпіяна. Лагічна зрабіць выснову: Гедымін Радкевіч быў піяністам. А вучыўся, хутчэй за ўсё, у Парыжскай кансерваторыі. Вельмі ж зручная фактура выканання яго твораў. Ён меў уяўленне і аб формаўтварэнні, і аб гармоніі. Цікава спалучае часткі, робіць плаўныя пераходы, хоць, быццам, і рэзка разрывае: парушае шаблоны”.

На своеасаблівым канцэрт-лекцыі Уладзімір Лябецкі расказваў студэнтам музычнага каледжа і пра жанравую разнастайнасць творчай спадчыны Гедыміна Радкевіча.

Кампазітар пісаў і вальсы, і галопы, і мазуркі, і разгорнутыя сачыненні ў стылі рапсодый. Ён аддаваў даніну модзе: ствараў арыентаваныя опусы. Так, засталіся тры яго кітайскія, арабскія ды афрыканскія танцы. А 26 невялікіх эцюдаў-практыкаванняў, упэўнены Уладзімір Лябецкі, могуць стаць выдатным трэніровачным матэрыялам для сённяшніх вучняў музычных школ.

“Часта на міжнародных конкурсах, выступленнях музыкантаў просяць сыграць сачыненні айчынных кампазітараў, — гаварыў Уладзімір Лябецкі. — Беларусы ў асноўным прадстаўляюць творы Напалеона Орды, Фларыяна Міладоўскага, Антона Абрамовіча, Яўгена Глебава, Уладзіміра Алоўнікава... Думаю, можна развучыць і некаторыя кампазіцыі Гедыміна Радкевіча. Яны таго вартыя”.

Дарэчы, копіі нот сачыненняў кампазітара Уладзімір Лябецкі перадаў дырэктару Мінскага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Уладзіміру Чэрнікаву. Той жа ў адказ паабяцаў: творы будуць вывучацца.

“Цяжка сказаць, якое месца можа заняць Гедымін Радкевіч у гісторыі беларускай музыкі. Усё залежыць ад таго, наколькі сучасныя музыканты зацікавацца яго творчасцю, — разважае Уладзімір Лябецкі. — У маіх жа планах выпусціць манаграфію пра Радкевіча на дзвюх мовах: польскай і

Падчас перадачы копій нот сачыненняў Гедыміна Радкевіча

беларускай”.

Задача даследчыка якраз у тым, каб сабраць факты жыцця з тых крупінак, што вядомыя. Як з пазлаў скласці карціну, якая б дапамагла раскрыць творчасць кампазітара ва ўсім яе маштабе і прыгажосці. Музыканту з тых нешматлікіх звестак, што захаваліся ў архівах, удалося высветліць: Гедымін Радкевіч быў багатым самадастатковым чалавекам. Яго творы выконваліся ў салонах тагачаснай Вільні. З дакументаў жа захавалася толькі пасведчанне аб смерці, з якога вядома: ён быў калежскім саветнікам. Кампазітар рана страціў жонку: Тэрэза Радкевіч памерла ў 42 гады. Усе іх пяцёра дзяцей атрымалі вышэйшую адукацыю. Адзін з сыноў закончыў нават кадэцкі корпус у Санкт-Пецярбургу.

Дарэчы, Уладзімір Лябецкі ведае пра музычную культуру Гродзеншчыны амаль усё: у свой час ён абараніў дысертацыю “Музычная культура Гродзеншчыны другой паловы XVIII — XIX ст.” Даследчык упэўнены: “Гродна і ўся Гродзенская губерня таго перыяду нагадвалі яскравы аазіс культуры. Толькі ў 1900 годзе, напрыклад, там прайшло больш за 360 музычных і тэатральных пастановак. З канцэртамі прыязджалі музыканты: Іосіф Гофман, Сяргей Рахманінаў, іншыя. Распаўсюджанымі ў той час былі й дабрачынныя канцэрты, сродкі з якіх ішлі на аплату навучання студэнтаў з небагатых сем’яў у гродзенскіх каледжах і нават ва ўніверсітэтах Санкт-Пецярбурга. Такі прыклад не лішне было б узяць пад увагу сёння. А можна было б і паўтарыць!”

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Горад і крэпасць — над Бугам

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Калі знаёмімся з гістарычнымі матэрыяламі, то пераконваемся: у горадзе над Бугам скрыжоўваліся, сутыкаліся шляхі, уплывы, інтарэсы розных дзяржаў Еўропы. З IX стагоддзя на тых землях жылі плямёны валынян і дрыгавічоў. А ў 983-м, знайшла звесткі, князь кіеўскі Уладзімір Святаслававіч, які заваяваў землі яцвягаў між рэчкамі Наравам ды Нёманам, для абароны тых тэрыторый “збудаваў на выспе ў вусці рэчкі Мухавец, што ўпадае ў Буг, крэпасць”. Называўся горад-крэпасць Бярэццем: можа з-за вяза-бераста, можа — ад вонкавага слою кары бярозы. Цяпер прынята лічыць, што згадваецца Бярэсце ўпершыню ў “Аповесці мінулых гадоў” (па руску: “Повести временных лет”) за 1019 годам, таму Брэст і рыхтуецца адзначаць 1000-гадовы юбілей. А сярод гісторыкаў на гэты конт пакуль адзінаства няма. Увогуле ж Бярэсце-Брэст па ўзросце лічыцца трэцім горадам у Беларусі пасля Полацка й Турава. Праз яго ішлі, сёння ідуць гандлёвыя шляхі з Усходняй Еўропы ў Заходнюю, у Прыбалтыку. Ёсць звесткі, што ў сярэдзіне XI стагоддзя горад быў ва ўладзе галіцка-валынскіх князёў. Да таго ж, у 1020-м, яго захапіў Баляслаў I Храбры: тады яшчэ князь, а з 1025-га — першы кароль Польшчы. Але неўзабаве, у 1044-м, Яраслаў Мудры горад адваяваў, а ўжо ў 1117-м паселішча было “пад рукой” Уладзіміра Манамаха. Будучы на памежжы зямель Кіеўскай Русі, гістарычнай Літвы (а раней беларусы і называлі сябе ліцьвінамі. . .) ды Польшчы, горад Бярэсце часта станавіўся месцам высвятлення адносінаў між князямі кіеўскімі, галіцкімі, валынскімі, польскімі ды літоўскімі. Гэта, дарэчы, вельмі аслабляла горад, і ў асобнае княства Берасцейская зямля так і не выдзелілася. Прычым у XII стагоддзі быў там збудаваны драўляны замак, а гісторык Міхась Ткачоў прыйшоў да высновы, што толькі ў 1099-м Бярэсце названа было горадам. Пазней з’явіўся й сярэднявечны замак: на высокім мысе пры ўпадзенні Мухавца ў Буг. Ён у віхурах часу не ацалеў, аднак яшчэ ў канцы XVIII — пачатку XIX стагоддзя зберагалася пляцоўка Замчышча памерам 234x187x234 метры, а плошча помніка была трохі большай за два гектары.

Важная дата ў гісторыі горада — год 1315-ы: тады Берасцейскія землі ўвайшлі ў склад Вялікага Княства Літоўскага, якім на той час кіраваў вялікі князь Гедымін. Пазней некаторы час у Берасці валадарыў польскі кароль Казімір III, а потым па дамоўце яго ў 1366-м з Кейстутам Гедымінавічам горад вярнуўся ў ВКЛ. Потым яго асаджвалі крыжаносцы, а палякі нават захоплівалі — у 1390-м, калі была міжусобіца між вялікімі князямі Вітаўтам і Ягайлам. І ў тым жа годзе горад атрымаў Магдэбургскае права, пачаў бурна развівацца. У 1441-м яго аднеслі да галоўных гарадоў ВКЛ, і ў горадзе-крэпасці з 1466 па 1569 год 17 разоў праводзіліся Вальныя соймы. У 1500-м, сведчаць гісторыкі, Бярэсце асадыла 15-тысячная крымская арда, і гараджанам ад ворагаў давлялася адкупіцца. Пасля таго гарнізон крэпасці ўмацавалі, паставілі ў ёй гарматы. Аднак прыйшла ў 1525-м іншая бяда: пажар. Летаніцы пісалі: “Замак Берасцейскі, і парканы, і горад, і брамы

Ганаровая варта на мемарыяле “Брэсцкая крэпасць-герой”

— усё пад карань выгарала”. Праз некаторы час горад-крэпасць аднавіўся з яшчэ большымі ўмацаваннямі, вежамі, абарончым ровам. А ў гарнізоне было каля 1000 ваенных людзей і гараджан-апалчэнцаў.

Тым часам горад-крэпасць умацоўваў не толькі сцены, але й дух гараджан. У 1550-я гады берасцейскі староста, канцлер ВКЛ Мікалай Радзівіл Чорны паставіў у горадзе друкарню, і ў 1563-м з яе выйшла Берасцейская Біблія — помнік беларускай культуры. А ў 1583-м у горадзе адкрылася першая аптэка. І яшчэ горад праславіўся тым, што ў 1590, 1594 і 1596 гадах там праходзілі царкоўныя саборы, на якіх была ўрэшце абвешчана Унія (паяднанне) Усходняй і За-

паднай хрысціянскіх цэркваў — пад верхавенствам Папы Рымскага, з захаваннем абрадаў і набажэнстваў на славянскіх мовах. Уніяцкая царква, дарэчы, па гэты час існуе — у прыватнасці, ёсць Беларуская Грэка-Каталіцкая царква.

Брэст-Літоўск перажыў велізарнае ўзрушэнне, калі пасля Трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай (1795) увайшоў у склад Расійскай імперыі. Новыя ўлады вырашылі ўмацоўваць новыя рубяжы Расіі, таму з’явіліся планы па ўзвядзенні шэрагу крэпасцяў уздоўж заходняй мяжы. Вось і план будаўніцтва Брэст-Літоўскай крэпасці, распрацаваны ваеннымі інжынерамі, быў зацверджаны царом у 1830 годзе. І што ўражае: крэпасць планавалася збудаваць на месцы гора-

да! У адпаведнасці з такім планам старадаўнія пабудовы горада былі знесены — за выключэннем хіба культурных будынкаў, якія прыстасавалі для патрэб крэпаснага гарнізона. Новы ж горад адбудоўваўся за 1,5-2 кіламетры ад цытадэлі. Дарэчы, даследчыкі пішуць: у канцы XVIII стагоддзя, да таго руйнавання, Брэст-Літоўск быў адным з найлепшых гарадоў ВКЛ ды Рэчы Паспалітай — не горшым за Львоў. Аднак ці быў пра тое клопат у новых уладаў? Кажуць, горад амаль цалкам разбурылі, жыхароў выселілі ў поле, а шматлікія цэрквы, касцёлы, палацы, кляштары перабудавалі пад казармы й вежы крэпасці. А дзеля чаго? Эксперты сцвярджаюць, што ў новых умовах вядзення баявых

Будынак археалагічнага музея “Бярэсце”

дзеецца, можна сказаць, перапоўніў чашу цяжарнасці — і ў ноч з 24 на 25 сакавіка 1918 года, якраз сто гадоў таму, беларускія патрыёты падпісалі Трэцюю Устаўную грамату Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. Гэта быў надзвычай важны крок на шляху да дзяржаўнай незалежнасці Беларусі.

Цяпер Брэст — прыгожы абласны цэнтр. Штогод яго наведвае звыш паўмільёна гасцей з больш чым з 50 краін. А візітная картка горада — мемарыяльны комплекс “Брэсцкая крэпасць-герой”, адкрыты 25 верасня 1971 года для ўвекавечання падзвігу абаронцаў крэпасці. Пагранічны Брэст апынуўся ў эпіцэнтры галоўнага ўдару гітлераўцаў на досвітку 22 чэрвеня 1941 года, калі Германія напала на СССР. Пра падзвігі абаронцаў

гісторыяй, можна сказаць, перапоўніў чашу цяжарнасці — і ў ноч з 24 на 25 сакавіка 1918 года, якраз сто гадоў таму, беларускія патрыёты падпісалі Трэцюю Устаўную грамату Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. Гэта быў надзвычай важны крок на шляху да дзяржаўнай незалежнасці Беларусі.

Цяпер Брэст — прыгожы абласны цэнтр. Штогод яго наведвае звыш паўмільёна гасцей з больш чым з 50 краін. А візітная картка горада — мемарыяльны комплекс “Брэсцкая крэпасць-герой”, адкрыты 25 верасня 1971 года для ўвекавечання падзвігу абаронцаў крэпасці. Пагранічны Брэст апынуўся ў эпіцэнтры галоўнага ўдару гітлераўцаў на досвітку 22 чэрвеня 1941 года, калі Германія напала на СССР. Пра падзвігі абаронцаў

цытадэлі над Бугам шмат напісана, зняты мастацкі фільм “Брэсцкая крэпасць”. А мемарыял у Брэсце — найбуйнейшы на постсавецкай прасторы помнік мужнасці прадстаўнікоў розных народаў Савецкага Саюза, што змагаліся з агульным ворагам у гады Вялікай Айчыннай вайны. Асноўныя элементы мемарыяла: перадуваходная плошча, галоўны ўваход, кампазіцыя “Смага”, плошча Цырыманіялаў, галоўны манумент, штык-абеліск, мемарыяльныя пліты і Вечны агонь.

Колькасць наведнікаў крэпасці павялічваецца, штогод там праводзіцца каля 7600 розных экскурсій. А бываюць яны аглядныя, тэматычныя, як па тэрыторыі мемарыяла й музейных экспазіцыях, так і філіял-музеі “5-ы Форт”, на Памежны востраў. Дарэчы, у 2014-м увялі ў эксплуатацыю паўднёва-ўсходнюю частку абарончай казармы, там адкрыты музей пад назвай “Музей вайны — тэрыторыя міру”. Яго экспазіцыя — лагічны працяг музея абароны Брэсцкай крэпасці, яна расказвае пра падзеі з жыцця мемарыяла, гісторыю яго стварэння. У асноўным турысты едуць з постсавецкіх краін, а таксама з Кітая, Польшчы, Германіі. Кожны год у крэпасці праводзіцца больш за 50 буйных мерапрыемстваў. Напрыклад, 9 Мая праходзіць мітынг і парад, увечары ўсіх радуе святочны салют. Двойчы ў год там прымаюць прысягу вайскоўцы Брэсцкага гарнізона, рэгулярна праходзяць цырымоніі прысвячэння ў студэнты, навучніцы.

У музеі “Музей вайны — тэрыторыя міру” можна шмат даведацца пра грамадзянскі падзвіг збіральніка, франтавога журналіста, пісьменніка Сяргея Смірнова (1915—1976). У прызнанні падзвігу абаронцаў крэпасці яго праца найкаштоўная. Дзякуючы яго кнігам у 1956 годзе было прынята рашэнне аб праектаванні помніка героям Брэсцкай крэпасці. Вось што казала супрацоўніца мемарыяла Людміла Шавырова: “Да Сяргея Сяргеевіча было — небыццё: усе ж думалі, што ўсе тут у 41-м загінулі. Дзякуючы Смірнову ўвесь свет даведаўся, што была такая моц духа ў абаронцаў крэпасці, таму гэта цяпер помнік: цытадэль у 1965-м атрымала высокае званне “Крэпасць-герой”. У кнізе “Брэсцкая крэпасць” аўтар апісвае, як сустракаўся з абаронцамі цытадэлі, што яны расказвалі. Да Смірнова герояў не ведалі, пісьменнік многіх знайшоў на Далёкім Усходзе: яны былі асланы туды пасля палону. Дарэчы, праз палон прайшлі каля 80 адсоткаў абаронцаў крэпасці, якія пасля вайны ціха сядзелі, баяліся што-небудзь зрабіць, пакуль Смірнова не дастаў іх на свет Божы і не зрабіў героямі”.

Прозвішчамі герояў, што абаранялі крэпасць і горад у 41-м, вызвалілі яго ў ліпені 44-га, названы брэсцкія вуліцы. На Плошчы Свабоды ўсталяваны помнік у гонар вайсковых часцей, якія вызвалілі Брэст Гэтыя ды іншыя пахаванні, мемарыяльныя месцы дагледжаныя, да іх ускладаюцца кветкі. З 2016 года Брэсцкая крэпасць — у Міжнароднай асацыяцыі музеяў Другой сусветнай вайны. І разам з горадам трымае абарону супраць бяспамяцтва, застаецца тэрыторыя памяці ды міру.

Анжэла Крумплеўская, г. Клайпеда, Літва

МЕСЦА Ў СВЕЦЕ

Шахматныя традыцыі вяртаюцца

Беларуская сталіца першай падала афіцыйную заяўку на правядзенне Сусветнай шахматнай Алімпіяды ў 2022 годзе

Іна Ганчаровіч

У шахматным жыцці краіны ёсць важныя навіны, і таму ўзрастае інтарэс у грамадстве да самага інтэлектуальнага віду спорту. Як жыўца шахматам у Беларусі? Ці ёсць у іх шанец стаць нацыянальным відам спорту? Пра тое ды шмат што іншае мы гутарылі са Старшыней федэрацыі шахмат Беларусі Анастасіяй Сарокінай.

Пачнем з таго, што першы ход зроблены: упершыню ў гісторыі Беларусі ў Мінску адбылося пасяджэнне Прэзідэнцкага савета Міжнароднай федэрацыі шахмат (ФІДЕ). У плыні яго прайшла і своеасаблівая інспекцыя спартыўнай інфраструктуры горада: бо якраз беларуская сталіца першай падала афіцыйную заяўку на правядзенне Сусветнай шахматнай Алімпіяды ў 2022 годзе.

Паколькі ў шахматах я дылетант, пра тонкасці шахматных баталій Насту вырашыла й не распытваць. Пацікавілася перад сустрэчай: ці часта пра гэтую гульню ў Беларусі пішуць калегі. Не надта... То можа час шахматных вундэркіндаў і гучных матчаў прайшоў? “Працаваць галавой” у прысутнасці камп’ютараў не хочацца? Логіка простая: навошта тыднямі шукаць патрэбны ход, калі машына зробіць тое за секунды... І ўсё ж сёлета пра шахматы ў нас загаварылі як пра самабытны від спорту, які выходзіць культуры мыслення і розуму, як пра інтэлектуальны від спорту з багатымі беларускімі традыцыямі. Таму першае маё пытанне да Анастасіі было даволі простым.

— Якое месца займаюць сёння шахматы ў спартыўным жыцці Беларусі?

— Без перабольшвання магу сказаць: яны вельмі папулярныя і актыўна развіваюцца. З гісторыі ж нагадаю, што дастаткова арганізавана, масава ў шахматы ў Беларусі гуляюць гадоў сто. Пасля ўтварэння БССР у Мінску пачалі адбывацца масавыя турніры моладзі, піянераў і школьнікаў, калгаснікаў і рабочых. Запрацавалі шахматныя аддзелы ў газетах “Савецкая Беларусь” і “Звязда”, з’явіліся першыя чэмпіёны: Антон Касперскі, Гаўрыла Верасаў, Саламон Розенталь. Потым былі Ісаак Баляслаўскі, Віктар Купрэічык, Вячаслаў Дыдышка — гэта ўжо наступнае пакаленне таленавітых прадстаўнікоў беларускай шахматнай школы, якія выйшлі на авансцэну ў 1960-80-х гадах. Менавіта яны й запусцілі махавік развіцця шахмат у Беларусі так, што яны сталі сапраўды народным відам спорту. Помніцца, за шахматнымі партыямі сачылі з экрану тэлевізараў, іх слухалі па радыё, а прозвішчы гросмайстраў былі шырока вядомыя. З пакалення шахматыстаў 1990-х — Барыс Гельфанд, Аляксей Аляксандраў, Аляксей Фёдаруў. Цяпер у краіне шахматы нібы перажываюць другое нараджэнне. У Мінску амаль штогод праходзяць шахматныя турніры самага высокага ўзроўню, сюды прывязджаюць вядучыя шахматысты свету. Летась мы правялі асабісты чэмпіянат Еўропы, а таксама першы чэмпіянат свету сярод кадэтаў у Мінску. Высока ацаніўшы наш арганізацыйны ўзровень, ФІДЕ прадставіла Беларусі права правесці дзіцячы чэмпіянат свету ў 2018 і 2019 гадах. Ёсць у нас і сур’ёзная плянда гульцоў: браты Сяргей і Андрэй Жыгалкі, Уладзіслаў Кавалёў. Падрастае і моладзь, якая ўмее перамагаць: Вячаслаў Зарубіцкі, Міхаіл Нікіценка,

Старшыня федэрацыі шахмат Беларусі Анастасія Сарокіна

Вольга Бадзелька. Так што Беларусь гучна заявіла пра сябе на міжнароднай шахматнай арэне як арганізатар найбуйнейшых еўрапейскіх і сусветных спаборніцтваў, а нашы шахматысты змагаюцца за самыя высокія месцы на любых спаборніцтвах.

— Весткі на тэму шахматнага ўсёнавуца прыходзяць з розных месцаў. У 2011-м Армения стала першай краінай у свеце, якая зрабіла навучанне шахматам абавязковай часткай школьнай праграмы. Чула, з наступнага года нешта падобнае задумалі ў Расіі. А што чуваць у Беларусі на гэты конт?

— У краіне два гады працуе праект “Шахматы ў школе”, удзельнічаюць многія школы. Заняткі — на факультатывнай аснове, іх вядуць выкладчыкі тых жа школ, якія прайшлі спецыяльныя курсы. Для педагогаў выдадзены метадычныя дапаможнікі, для

дзяцей — падручнікі, рабочыя сшыткі. Марым, вядома ж, каб і ў нашых школах шахматы сталі прадметам абавязковага навучання, але перамовы вядзем, на станючае рашэнне — спадзяемся. Я ўпэўнена: таму, хто з ранняга дзяцінства займаецца шахматамі, тое абавязкова спатрэбіцца ў будучыні. Бо шахматы вучаць нас прымаць самастойныя рашэнні. Дарэчы, школьныя педагогі з праекта “Шахматы ў школе” адзначаюць: хто наведвае іх факультатывы, той становіцца больш засяроджаным, уважлівым, уседлівым. А гэта важна!

— Шахматы — даўні трэнажор для развіцця лагічнага мыслення, уважлівасці, памяці, уяўлення. Да таго ж яны выходзіць вытрымку, павагу да апанента, да правіл гульні. Так што гэта і добры інструмент сацыялізацыі. А з якога ўзросту, на ваш погляд, можна малое аддаваць у шахматы?

— Варта прыгледзецца: каб не позна і не рана. Я, напрыклад, пачала гуляць у 5 гадоў, і пэўных поспехаў дасягнула: 8 разоў перамагала на першынствах Беларусі сярод дзяўчат. Выступала на першынствах свету, Еўропы, на сусветных шахматных Алімпіадах у складзе нацыянальнай зборнай Беларусі. У нашу Школу Шахмат ФІДЕ ў Беларусі прыводзяць 3-гадовых. Школе пяць гадоў, цяпер у ёй навучаецца больш за 300 дзяцей — у гульнявой форме па праграмах, распрацаваных нашымі педагогамі й псіхолагамі. Бяром абсалютна ўсіх дзяцей, якія жадаюць гуляць у шахматы. Бо галоўнае: прывіць любоў да гульні. Ёсць, вядома, і групы, якія працуюць на вынік. Адно з падраздзяленняў школы — Акадэмія Віктара Купрэічыка, у якой навучаюцца тыя, хто паказаў годныя вынікі на гарадскіх, усебеларускіх першынствах. У гэтых групах дзеці вучацца бясплатна, хоць школа прыватная. Ёсць шмат іншых прыватных і дзяржаўных школ, у якіх гуляць у шахматы вучаць з 6 гадоў. Так што ў нас падрастае вельмі сур’ёзная змена, беларускія шахматныя традыцыі вяртаюцца і, магчыма, з такой сілай, якой ніколі не было ў Беларусі.

— Сёлета было пасяджэнне Прэзідэнцкага савета ФІДЕ. Гаварылі на ім і пра магчымаць правядзення ў Беларусі 45-й Сусветнай шахматнай Алімпіяды ў 2022 годзе. Што там чуваць далей?

— Быць ці не быць у нас Алімпіядзе — будзе вырашана ў верасні: у плыні Сусветнай шахматнай Алімпіяды-2018 у Батумі пройдзе Кангрэс ФІДЕ. Інспектары ФІДЕ ўважліва аглядзелі аб’екты шматфункцыянальнага спарткомплексу “Мінск-Арэна” і, наколькі я зразумела, былі ў захапленні ад убачанага. Кажуць, на Алімпіяду-2022 прэтэндуе Кітай, ААЭ, Туніс. Аднак Беларусь першай падала заяўку на правядзенне Алімпіяды. Спадзяемся, што ў выніку галасавання, у якім прымуць удзел амаль 190 краін, Беларусь пераможа.

ЯК СПРАВЫ, ДЫЯСПАРА?

Адкрыты ўрок ад “Вясёлкі”

У нядзельнай беларускай школе, што працуе ў латышскім Даўгаўпілсе, прагучаў апошні званок

Апошні ўрок навучальнага года, які прайшоў у беларускай школе “Вясёлка” ў Даўгаўпілсе, прысвячаўся творчасці беларускага дзіцячага пісьменніка Янкі Маўра. Дарэчы, сёлета адзначаюцца 135-я ўгодкі літаратара. А нарадзіўся ён у 1883 годзе ў Латвіі, у горадзе Лібава (цяпер — Ліепая). Дзеці ўспаміналі факты з біяграфіі Янкі Маўра, згадалі яго творы. Настаўнікі падрыхтавалі прэзентацыю, якая стала фонавым суправаджэннем урока. Вучні адказвалі на пытанні, складвалі пазлы па кнігах пісьменніка, разгадалі крыжаванкі.

Сярод гасцей незвычайнага адкрытага ўрока былі Генеральны консул Беларусі ў Даўгаўпілсе Уладзімір

Клімаў, консул Антаніна Струнеўская.

Напрыканцы падводзіліся вынікі Міжнароднага конкурсу малюнкаў па аповесці “Палескія рабінзонаў” Янкі Маўра, які ладзілі Цэнтр беларускай культуры ў Даўгаўпілсе, аддзелы адукацыі Браслаўскага і Глыбоцкага раёнаў Віцебскай вобласці Беларусі.

Ва ўзроставай групе 13-16 гадоў на I месцы аказалася Вікторыя Толцік з Глыбоцкага раёна, на II — навучэнкі беларускай нядзельнай школы “Вясёлка” з Даўгаўпілса, сёстры Надзея і Марына Чарновы. Сярод удзельнікаў малодшай узроставай групы, ад 9 да 12 гадоў, дыплом за I месца атрымала Настасся Чэркас з Браслава, другое месца заняў Мікалай Садоўскі з Глыбоцкага раёна, трэцяе падзялілі паміж сабой Элеанора Марчанка і Вераніка Данясеўч з Даўгаўпілса.

Усім дзецям былі ўручаны падзякі

за ўдзел у конкурсе. А пераможцы атрымалі падарункі ад суполкі “Уздым”, Цэнтра беларускай культуры і Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе. Сапраўды апошні званок прагучаў для сёлетніх выпускніц Караліны Казачонак, Марыны і Надзеі Чарновы. Званіла ж у званочак мая малодшая вучаніца школы Аляксандра Лазовік. Песняй павіншавалі выпускнікоў Сафія Блізнакова і Дарына Растоўская. У іх выкананні прагучала латышская народная песня ў перакладзе на беларускую мову супляменніка з Даўгаўпілса, паэта Станіслава Валодзькі.

Выпускнікам былі ўручаны дыпламы аб заканчэнні школы, падарункі ад Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе і суполкі “Уздым”.

А наперадзе ў “Вясёлкі” шмат планаў. Сярод іншых — развіваць

Так уяўляе палескіх рабінзонаў Мікалай Садоўскі

супрацоўніцтва са школамі Беларусі. Дарэчы, сяброўскія стасункі наладжаны ў школы з браслаўскай гімназіяй. Летась, напрыклад, вучні “Вясёлкі” ўдзельнічалі ў лінгвакультуралагічным лагерах у Браславе.

Дарэчы, і свята “Апошні званок”, і конкурс малюнкаў удалося правесці,

дзякуючы праекту “Baltkrievu brīvdienas skolas attīstība”, які атрымаў фінансаванне ад ад гарадской думы. А ў чэрвені запланаваны паход за горад вучняў школы разам з бацькамі і настаўнікамі.

Людміла Сінякова, г. Даўгаўпілс, Латвія